

“АДМОВІМСЯ АД ІРАНЦАЎ НА КАРЫСЦЬ КІТАЙЦАЎ” (С)

**ВЫПАДКАВАЕ ДАСЛЕДАВАННЕ
БЕЛАРУСКА-ІРАНСКІХ СТАСУНКАЎ У 1993-2012 ГГ.**

Сяргей Богдан

Рэзюмэ

Адносіны з Іранам падаюцца беларускім кіраўніцтвам як важны напрамак міжнародных зносінаў краіны. Разам з тым, гучная рыторыка беларускага ўрада мала звязаная з канкрэтнымі вынікамі супрацоўніцтва. Гэтаксама мала звязаныя з канкрэтнымі вынікамі спробы пэўных палітычных колаў у Беларусі падаць адносіны з Іранам як небяспечны крок у міжнароднай палітыцы. Беларусь, бясспрэчна, магла б мець вялікую выгоду ад супрацы з Іранам, але яна мусіць для таго стварыць адпаведную інфраструктуру і прававую базу для рэалізацыі праектаў. Пакуль жа яна перыядычна становіцца ў медыя-прасторы ахвярай міжнароднай напружанасці вакол Ірана, да якой аніякага дачынення не мае. У сапраўднасці адносіны з Іранам ёсць прыкладам абачлівага апартунізму беларускага рэжыму.

1. Уводзіны

1.1. Агульная характарыстыка і перыядызацыя.

Стасункі з Іранам з'яўляюцца выдатнай ілюстрацыяй парадаксальнай асцярожнасці беларускага кіраўніцтва ў сваёй замежнай палітыцы. З імі таксама – як і са стасункамі з некаторымі іншымі краінамі свету – звязаныя станоўчыя і адмоўныя міфы, якія ствараюцца, адпаведна, беларускімі ўладамі і апазіцыяй. Разам з тым, гэтыя стасункі сапраўды ўцягваюць Беларусь у жыццёва важныя для Захаду міжнародныя сутыкненні інтарэсаў.

У беларуска-іранскіх адносінах ініцыятыва зазвычай зыходзіла з беларускага боку. Іран даволі скептычна ставіўся да Беларусі ў 1990-я гг. ды і ў першай палове 2000-х, засяродзіўшыся на постсавецкай прасторы на супрацоўніцтве з Расіяй і нават Украінай. Менавіта Беларусь распачала працэс усталявання міждзяржаўных стасункаў, менавіта беларускі прэзідэнт наведаў Тэгеран, тады як зваротны візіт іранскага прэзідэнта пераносіўся шматразова і адбыўся больш чым праз шэсць гадоў пасля таго.

Толькі апынуўшыся ў больш складанай міжнароднай сітуацыі, калі еўрапейскія краіны далучыліся да санкцыяў і іншых абмежавальных захадаў ЗША, а Расія істотна скараціла сваю супрацу з Тэгеранам, іранскі ўрад стаў надаваць большае значэнне стасункам з Беларуссю. Каментуючы візіт Ахмадзінежада ў Беларусь у 2006 г., радыё «Свабода» ахарактарызавала яго як частку «дыпламатычнага наступу», маўляў ва ўмовах падвышэння ціску на Іран з боку ЗША і ЕС, «Тэгеран распачаў буйнамаштабны і амбітны дыпламатычны наступ, які ўключае ў сябе дзяржаўныя візіты на вышэйшым узроўні ў тым ліку ў такія краіны як Кітай, Інданэзія, Афганістан, Азербайджан і Пакістан»¹.

Аднак пасля таго, як напрыканцы 2000-х гг. ЗША і Ізраіль змаглі пераканаць больш шырокія колы міжнароднай супольнасці ў неабходнасці ізаляцыі Ірана, сувязі з гэтай краінай сталі для Мінска не толькі актывам. Апроч таго, у самім Іране ў гэты час слабее ўлада прэзідэнта Ахмадзінежада – з якім і завязваў актыўныя кантакты Лукашэнка ў сярэдзіне 2000-х гг. Асабліва гэтае аслабленне і нарастанне міжфракцыйнай барацьбы ў іранскай палітыцы сталі відавочныя і, верагодна, адбіліся на двухбаковых стасунках пасля іранскіх прэзідэнцкіх выбараў 2009 г. У любым разе імаверна, што ўздзеяннем гэтых і некаторых іншых чыннікаў якраз і можна патлумачыць адчувальны спад беларуска-іранскіх стасункаў з канца 2010 г.

Такім чынам, можна вылучыць наступныя этапы ў развіцці беларуска-іранскіх стасункаў:

- 1993—2002 гг. – наладжванне кантактаў;
- 2003—2010 гг. – актывізацыя сувязяў (пік – 2006—2009 гг.);
- 2010-2012 гг. – спад у адносінах.

Структура дадзенай аналітычнай працы збудаваная на аналізе стасункаў спярша ў храналагічным парадку, а затым па галінах беларуска-іранскага супрацоўніцтва.

1 Iran, Belarus Sign Cooperation Agreements, RFE/RL, November 7, 2006, <http://www.rferl.org/content/article/1072553.html> (прагледжана 20.09.2012)

1.2. Стан даследаванасці.

Гэта фактычна першае адкрытае аналітычнае даследаванне беларуска-іранскіх стасункаў, якія дагэтуль разбіраліся амаль выключна ў межах публіцыстычных публікацыяў, найперш у Беларусі. Рэдкім выняткам стаў невялікі артыкул Барташа Баярчыка, які, аднак, высоўваючы цікавыя тэзы, слаба абапіраецца на факты². У астатнім, стасункі з Іранам разглядаліся толькі ў межах шырэйшых аналітычных артыкулаў па стасунках Беларусі з краінамі, якія развіваюцца³.

Нават аглядныя іранскія публікацыі зазвычай абыходзяцца без узгадвання стасункаў з Беларуссю⁴, а заходнія публікацыі калі і ўзгадваюць гэтыя стасункі, дык літаральна адным словам. Толькі Шырын Хантэр у сваёй манаграфіі аб знешняй палітыцы Ірана ў часы Ахмадзінежада прысвяціла тэме беларуска-іранскіх стасункаў аж некалькі сказаў (sic!)⁵. Гледзячы па ўсім, заходняя аналітычная і акадэмічная супольнасць, якая працуе над іранскай тэматыкай, не адчувае нейкай асаблівай небяспекі ў беларуска-іранскіх адносінах. Прыкладам таму ёсць кніга Рэя Такея, прысвечаная знешняй палітыцы Ірана пасля 1989 г., дзе Беларусь увогуле не ўзгадваецца⁶.

-
- 2 Wojarczyk Bartosz. Stosunki białorusko-iranskie // Białorus w stosunkach międzynarodowych (pod redakcją Ireneusza Topolskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009.
 - 3 Прыкладам могуць быць напісанія аўтарам дадзенага тэксту, а таксама Андрэем Фёдаравым, артыкулы ў «Беларускім Штогадовіку», прысвечаныя супрацы з краінамі, якія развіваюцца. Гл., у прыватнасці, Белорусский ежегодник за 2008, 2009, 2010, 2011 гг.
 - 4 Напрыклад, Azghandi, Ali-Reza., Siasat-e khareji-ye jomhuri-ye eslami-ye iran. (Chap-e panjam) Tehran: Nashr-e ghoms, 1388; Dehghani Firouzabadi, Seyed Jalal., Siasat khareji-ye jomhuri-ye eslami-ye iran. (Chap-e sewwam) Tehran: Sazman-e mottale'e wa tadwin-e kotob-e olum-e ensani-ye daneshgah-ha, 1389.
 - 5 Hunter Shireen T., Iran's Foreign Policy in the Post-Soviet Era. Resisting the New International Order, Praeger, 2010.
 - 6 Ray Takeyh, Guardians of the Revolution: Iran and the World in the Age of the Ayatollahs, Oxford University Press, 2009.

2. Стасункі да 2002 г.

У адрозненне ад Турэччыны, кантакты з Іранам пачынаюцца для Беларусі ў канцы ХХ стагоддзя. На пачатку 1980-х гг. савецкае кіраўніцтва накіроўвае ў БССР вялікую групу камуністаў-эмігрантаў з рэвалюцыйнага Ірана⁷. Менавіта гэтыя людзі адыгралі і працягваюць адыгрываць значную ролю ў развіцці беларуска-іранскіх стасункаў.

Дыпламатычныя адносіны паміж Беларуссю і Іранам усталяваныя ў сакавіку 1993 г. Аднак іх фактычнае разгортванне прыпадае на час кіравання Лукашэнкі ў Беларусі, а таксама прэзідэнта-рэфарміста Хатамі ў Іране.

У снежні 1997 г. у Іране было адкрыта пасольства Беларусі. У лютым 2001 г. у Мінску было адкрыта пасольства Ірана.

У беларускім пасольстве ў Тэгеране працуе 4 дыпламаты⁸. Доўгі час, ад пачатку дзейнасці пасольства і да 2008 г., паслом быў генерал КДБ Л. Рачкоў, цяпер яго месца займае В. Рыбак – кар’ерны дыпламат.

Міжурадавая Супольная Беларуска-Іранская камісія па пытаннях эканамічнага супрацоўніцтва была створаная яшчэ ў 1995 г. і зазвычай ачольваецца міністрам прамысловасці Беларусі і міністрам гандлю Ірана, што надае ёй даволі важкую ролю з абодвух бакоў. Гэта адрознівае яе ад іншых такога кшталту двухбаковых камісіяў з краінамі трэцяга свету, дзе або ўзровень чальцоў камісіі няроўны (як у кітайскім выпадку), або ніжэйшы з абодвух бакоў (як у большасці іншых краінаў трэцяга свету).

За гэты час істотна вырас тавараабарот паміж краінамі. У 1993 г. ён склаў 89 тыс. даляраў, у 2000 г. – 25,9 млн. даляраў, у 2001 г. – 38,707 млн. даляраў⁹. Яшчэ на пачатку 2000-х гг. прэзідэнтамі абедзвюх краінаў была пастаўленая задача выйсці на аб’ём узаемага гандлю ў памеры 100 млн. даляраў¹⁰.

Год	Кантакты
1995	візіт у Іран прэм’ер-міністра Беларусі (сакавік), візіт у Беларусь першага віцэ-прэзідэнта Ірана Х. Хабібі (ліпень)
1996	візіт у Беларусь міністра замежных справаў Ірана (жнівень)
1997	візіт у Іран міністра замежных справаў Беларусі (кастрычнік) ¹¹
1998	першы візіт у Іран прэзідэнта Беларусі (сакавік)
1999	не выяўлена
2000	візіт у Беларусь сакратара Вышэйшай рады нацыянальнай бяспекі Ірана Хасана Рухані (студзень); сустрэча беларускага і іранскага прэзідэнтаў на Саміце тысячагоддзя ААН у Нью-Ёрку (верасень).
2001	візіт у Беларусь міністра замежных справаў Ірана Кямаля Харазі (люты?), міністра абароны Шамхані (каравік?), візіт у Іран міністра прамысловасці Беларусі Анатоля Харлапа ¹² .

7 Што засталася ад рэвалюцыі. Наша Ніва, 11 лютага 2009. <http://nn.by/?c=ar&i=23718>

8 Склад пасольства на сайце <http://www.iran.belembassy.org/rus/membership/>, прагледжана 30.07.2010.

9 Матэрыялы брыфінга прэс-сакратара МЗС Беларусі Паўла Латушкі, праведзенага для прадстаўнікоў СМІ 21 сакавіка б.г. (<http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2002-03-21-3.html>)

10 Інтэрв’ю начальніка ўправлення Азій і Афрыкі МІД Беларусі Аляксея Скрипко "Белорусской деловой газете" (Інтэрв’ю апублікавана ў "БДГ" 02.04.2002 №48), <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2002-04-02-1.html>

11 О визите Президента Ирана, МІД, <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2004-09-02-1.html>

12 Інтэрв’ю начальніка ўправлення Азій і Афрыкі МІД Беларусі Аляксея Скрипко "Белорусской деловой газете" (Інтэрв’ю апублікавана ў "БДГ" 02.04.2002 №48), <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2002-04-02-1.html>

Гэта дае падставы звязваць разгортванне беларуска-іранскіх адносінаў яшчэ з часамі прэзідэнцтва Рафсанджані, а таксама казаць пра тое, што пачаткі гэтым стасункам былі пакладзеныя яшчэ да пачатку канфрантацыі афіцыйнага Мінска з Захадам і нават у пэўнай ступені да абрання Лукашэнкі на прэзідэнцкую пасаду.

3. Стасункі пасля 2002 г.

3.1. Метадалогія аналізу.

Для ацэнкі беларуска-іранскіх адносін выкарыстоўваўся распрацаваны аўтарам метада колькаснага аналізу. Ён не выкарыстоўваўся для аналізу адносінаў да 2002 г. з прычыны складанасці збору адпаведнай інфармацыі, паколькі адсочванне афіцыйных кантактаў постфактум ёсць даволі складанай справай і вымагае значных рэсурсаў, якіх у даследчыка не было.

Колькасны аналіз ажыццяўляўся на падставе выяўлення фактаў кантактаў паміж прадстаўнікамі дзвюх краінаў і іх ацэнкі. Для выяўлення выкарыстоўваліся годныя даверу афіцыйныя і неафіцыйныя крыніцы. З пачатку 2011 г. ажыццяўляўся рэгулярны маніторынг стасункаў у межах «Знешнепалітычнага індэкса» Беларускага інстытута стратэгічных даследаванняў¹³.

Прымененая метадалогія колькаснага аналізу была першапачатковая распрацаваная ў рамках ажыццёўленага ў 2010 г. у Інстытуце палітычных даследаванняў «Палітычная сфера» даследчага праекту па адносінах Беларусі з краінамі, якія развіваюцца. У рамках таго самага праекту была створаная аснова базы дадзеных па кантактах з гэтымі краінамі і праведзены пачатковы аналіз стасункаў да 2010 г., працягам якога і з'яўляецца дадзеная работа.

У аснову аналізу пакладзены разлік «індэксаў ангажаванасці», якія адлюстроўваюць узровень актыўнасці кантактаў і беларускіх адносінаў з пэўнай краінай ці рэгіёнам.

Індэкс складаецца з сумы квантыфікаваных кантактаў (індэксу кантактаў) і сумы квантыфікаванай прысутнасці прадстаўнікоў адпаведных краінаў (індэксу прадстаўленасці).

Для разліку індэксу кантактаў кожнаму з кантактаў прысвойваецца пэўнае лічбавое значэнне важнасці па пяцібальнай шкале ў адпаведнасці з узроўнем кантактаў, які вызначаецца на падставе ацэнкі значнасці задзейнічаных асобаў для дзяржаўнай сістэмы адпаведнай краіны. Пры гэтым ў выпадку візітаў значнасць вызначаецца па пасадзе найвышэйшай асобы са складу дэлегацыі, якая ажыццяўляе візіт.

Пры сустрэчы паміж беларускімі і замежнымі прадстаўнікамі на тэрыторыі трэцяй краіны узровень кантактаў вызначаецца па беларускім баку, але атрыманая ацэнка дзеліцца на два, бо такога кшталту кантакты зазвычай менш працяглыя і менш звязаныя з канкрэтнымі дамоўленасцямі.

У дачыненні да дэлегацыі прымяняецца прынцып «паглынання», калі лічбавое значэнне найвышэйшай службовай ці афіцыйнай асобы «паглынае» значэнні ўсіх астатніх урадоўцаў, якія складаюць дэлегацыю.

13 Беларусский внешнеполитический индекс. BISS, http://www.belinstitute.eu/index.php?option=com_content&view=category&id=41&layout=blog&Itemid=35&lang=ru

Шкала:

Узровень кантакту	Значэнні
Прэзідэнт	5
Прэм'ер, віцэ-прэзідэнт, кіраўнік Адміністрацыі прэзідэнта, старшыня парламента	3
Віцэ-прэм'еры, міністры ключавых міністэрстваў (за межных спраў, абароны), сакратар Рады бяспекі, памочнік прэзідэнта	2,5
Іншыя міністры, начальнікі генштабоў, вышэйшыя партфункцыянеры	2
Іншыя важныя візіты	1

Для разліку індэксу прадстаўленасці прысутнасць пастаянных прадстаўнікоў ацэньваецца на гадавой аснове – за кожны год існавання: пасольства – 3 балы; консульства – 2 балы.

3.2. Індэкс ангажаванасці

За перыяд 2002—2010 гг. было выяўлена 64 кантакты: 5 – у 2002 г.; 5 – у 2003 г.; 5 – у 2004 г.; 4 – у 2005 г.; 10 – у 2006 г.; 11 – у 2007 г.; 6 – у 2008 г.; 10 – у 2009 г.; 8 – у 2010 г.

Год	Індэкс кантактаў	Індэкс прадстаўленасці	Індэкс ангажаванасці
2002	12	6	18
2003	9	6	15
2004	11	6	17
2005	7,75	6	13,75
2006	23	6	29
2007	23,75	6	29,75
2008	11	6	17
2009	16,25	6	22,25
2010	16	6	22
Агулам за перыяд 2002-2010	130,75	54	184,75 ¹⁴
У сярэднім узровень кантакту	2,04 (агулам колькасць кантактаў – 64)	Не прымяняльна	Не прымяняльна

Апошнія два гады не ўключаныя ў табліцу дзеля таго, што, на маю думку, яны выразна належаць ужо да новага перыяду беларуска-іранскіх стасункаў, якому ўласцівыя зусім іншыя асаблівасці, чым для папярэдняга перыяду 2002—2010 гг. Справа ў тым, што ў апошнія два гады кантактаў паміж прадстаўнікамі дзвюх краінаў зарэгістравана ў разы менш, нягледзячы на тое, што ажыццяўляўся пастаянны маніторынг беларуска-іранскіх стасункаў. У 2011 г. было зафіксавана тры кантакты (індэкс кантактаў роўны пяці), у 2012 – два (індэкс – 4,5). Гэта сведчыць пра відавочны спад актыўнасці бакоў, нават калі дапусціць, што некаторыя кантакты маглі быць не ахопленыя маніторынгам.

¹⁴ Для параўнання, аналагічны паказнік за той самы перыяд для стасункаў з арабскімі краінамі Блізкага Усходу (без Паўночнай Афрыкі) склаў 314,25, а з камуністычным Кітаем – 216,75.

Вайскова-тэхнічны складнік супрацоўніцтва

Год	Каэфіцыент кантактаў у вайскова-тэхнічнай галіне
2002	2,5
2003	0
2004	0
2005	0
2006	0
2007	5
2008	0
2009	0
2010	0
Агулам за 2002-2010	7,5
Доля кантактаў, звязаных з вайскова-тэхнічным супрацоўніцтвам, у агульным аб'ёме кантактаў (2002—2009 гг.)	4,55%

Доля вайскова-тэхнічнага складніка вельмі нізкая, насуперак заўсёдным спекуляцыям беларускай апазіцыі, амерыканскіх і ізраільскіх крыніцаў аб буйнамаштабнай супрацы Беларусі і Ірана ў вайсковай галіне – у прыватнасці перыядычным інсінуацыям пра продаж ракетных комплексаў Ірану (гаворка пра якія будзе ніжэй, у раздзеле, прысвечаным вайсковаму і вайскова-тэхнічнаму супрацоўніцтву).

Два зарэгістраваныя ўсплёскі адносінаў у вайскова-тэхнічнай і вайсковай галіне звязаныя з канкрэтнымі акалічнасцямі. У 2002 г. кантакты былі звязаныя з пастаўкамі танкаў, за якімі, як спадзяваліся абодва бакі, могуць паследаваць новыя праекты. У 2007 г. Лукашэнка спрабуе разбудаваць адносіны з новым прэзідэнтам Ірана і скарыстоўвае свой заўсёдны вайсковы і вайсковы-тэхнічны козыр. Вялікай рызыкі ён прытым на сябе не бярэ, бо на той час такія кантакты не былі чымсьці экстраардынарным на фоне перамоў Масквы з Тэгеранам аб пастаўках надзвычай важных для іранскай супрацьпаветранай абароны комплексаў С-300 (урэшце так і не пастаўленых).

4. Асаблівасці стасункаў

Як зазначае Барташ Баярчык, «спачатку супраца паміж краінамі ў палітычнай галіне была вельмі добрай, але даволі абмежаванай у гаспадарчай сферы». Асноўнымі вызначальнымі чыннікамі былі вялікая геаграфічная аддаленасць, адносна нізкая эканамічная прыцягальнасць і слабасць (сектаральнасць) абедзвюх дзяржаў, ізаляцыя і міжнародныя санкцыі, шматкроць накладаныя як на Іран, так і на Беларусь, стратэгічныя стасункі з Расійскай Федэрацыяй¹⁵.

Лукашэнка неаднаразова падкрэсліваў, што ў Беларусі з Іранам «няма закрытых тэмаў для супрацоўніцтва»¹⁶ – фраза, якая стала зручнай формулай для вызначэння стасункаў з многімі краінамі трэцяга свету. Адказваючы на пытанне «БДГ» аб магчымасці паставак у Ірана тавараў падвойнага прызначэння, начальнік Упраўлення Азіі і Афрыкі МЗС Аляксей Скрыпка зазначыў: «Хацеў бы падкрэсліць, што ў Беларусі няма закрытых тэмаў для развіцця супрацоўніцтва з Іранам. Адназначна заяўляю, што ў гандлі з Іранам мы заўсёды строга захоўвалі і будзем захоўваць узятыя на сябе міжнародныя абавязацельствы»¹⁷.

Цікава, што яшчэ ў часы кіравання рэфармістаў прэзідэнт Беларусі зазначаў, што не існуе разыходжання ў палітычных поглядах кіраўнікоў дзвюх краін¹⁸. У сярэдзіне 2000-х гг. разам са зменай палітычнага кіраўніцтва ў Іране і прыходам на прэзідэнцкую пасаду Махмуда Ахмадзінежада, многія з ранейшых іранскіх урадоўцаў, з якімі меў справу беларускі бок, апынуліся ў шэрагах апазіцыі (як то сам М. Хатамі і М. Карубі), а іншыя нават былі зняволеныя пасля хваляванняў 2009 г. (як М. Амінзадэ). Аднак разам з тым, беларускі бок змог вельмі хутка пераарыентавацца на адміністрацыю Ахмадзінежада і максімальна актывізаваць беларуска-іранскія стасункі за кошт асабістай прыязні двух прэзідэнтаў. Як зазначыў міністр замежных спраў Ірану Матакі, «прэзідэнты дзвюх стран з'яўляюцца архітэктарамі новага этапу супрацоўніцтва паміж Іранам і Беларуссю»¹⁹.

Як зазначае Шырын Хантэр, у стасунках Ірана з усходнееўрапейскімі краінамі ў часы Ахмадзінежада, як і ў перыяд прэзідэнцтва двух папярэдніх іранскіх прэзідэнтаў, працягвалася стагнацыя, але адзіным выключэннем з таго была Беларусь. Праўда, прытым яна не звяртае ўвагі на ўсю гісторыю беларуска-іранскіх сувязяў да прыходу Ахмадзінежада на прэзідэнцтва²⁰.

4.1. Гаспадарчыя аспекты

Рост тавараабароту. Рост тавараабароту сапраўды меў стабільны, а не ліхаманкавы характар (як у выпадку з Венесуэлай), што ў перспектыве дазваляе спадзявацца на захаванне яго на больш ці менш стабільным узроўні. Да 2011 г. гандаль нязменна меў станоўчае для Беларусі сальда, што важна для Беларусі, якая моцна пакутуе ад знешнегандлёвага дэфіцыту. У 2011 г. упершыню сітуацыя склалася процілеглым чынам. Гэта можа быць звязана з акалічнасцю, што ў тым годзе ўпершыню беларускім бокам была здабытая нейкая колькасць нафты.

15 Wojarczyk Bartosz. Stosunki białorusko-iranskie // Białorus w stosunkach międzynarodowych (pod redakcją Ireneusza Topolskiego). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009. - s. 255.

16 У прыватнасці тут: О встрече Президента Беларуси Александра Лукашенко с Министром торговли Ирана Мохаммадом Шариатмадари (сообщение пресс-службы Президента), МИД <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2002-10-04-6.html>

17 Интервью начальника управления Азии и Африки МИД Беларуси Алексея Скрипка "Белорусской деловой газете" (интервью опубликовано в "БДГ" 02.04.2002 №48), МИД, <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2002-04-02-1.html>

18 У прыватнасці тут: О встрече Президента Беларуси Александра Лукашенко с Министром торговли Ирана Мохаммадом Шариатмадари (сообщение пресс-службы Президента) <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2002-10-04-6.html>

19 Беларусь и Иран имеют большой потенциал для сотрудничества 12.12.2008, Сайт Президента Республики Беларусь, <http://www.president.gov.by/press67127.html#doc>

20 Hunter Shireen T. Iran's Foreign Policy in the Post-Soviet Era. Resisting the New International Order. 2010. - p. 99.

Дынаміка гандлю Беларусі з Іранам²¹ (у млн. даляраў)

Год	Тавараабарот	Экспарт	Імпарт	Сальда
2003	21,4	20,5	0,9	19,6
2004	36,7	33,3	3,4	29,9
2005	38,4	35,6	2,8	32,8
2006	35,6	31,7	3,9	27,8
2007	75,9	66,5	9,4	57,1
2008	93,8	83,6	10,2	73,4
2009	71,6	63,2	8,4	54,8
2010	104,8	97,2	7,6	89,6
2011 (I паўгоддзе) ²²	54,28	24,49	29,79	

Асноўныя артыкулы беларускага экспарту – калійныя ўгнаенні, сінтэтычныя валокны, грузавыя аўтамабілі і трактары. З Ірана імпартуюцца садавіна, легкавыя аўтамабілі і запчасткі да іх²³.

На прэсавай канферэнцыі з нагоды гадавіны рэвалюцыі ў лютым 2011 г. пасол Ірана заявіў, што яго краіна рэалізуе ў Беларусі інвестыцыйныя праекты на суму каля 1,5 млрд. даляраў, а ў стадыі перамоў знаходзяцца беларуска-іранскія праекты на суму большую за 1 млрд. даляраў. У якасці прыкладаў ён назваў праект па будаўніцтве комплексу «Магніт-Мінск» кампаніяй «Кейсан» на суму каля 250 млн. еўра, а таксама будаўніцтва транспартна-лагістычнага цэнтра «Прылессе» у СЭЗ «Мінск», пра якія гаворка пойдзе ніжэй.

Агулам варта зазначыць, што іранскія інвестыцыйныя праекты ў Беларусі шырока рэкламуюцца, як правіла, на стадыі намераў, і абсалютная большасць іх не пераходзіць нават у стадыю праектавання, таму да заяваў іранскага боку варта ставіцца з асцярогай. Вельмі значная частка іранскіх (а таксама кітайскіх і, магчыма, некаторых іншых, у тым ліку ізраільскіх) інвестыцыйных праектаў звязаныя з нізкатэхналагічнай або нават «бруднай» вытворчасцю. Прыкладамі з'яўляюцца намеры іранскіх прадпрыемстваў наладзіць вытворчасць дрота ў Рэчыцы, пабудаваць цэментавы завод і арганізаваць здабычу друзу (стварыўшы тым самым канкурэнцыю ўжо існаму на тым жа радовішчы дзяржаўнаму прадпрыемству) у Гомельскай вобласці, падобныя праекты па цэменце перыядычна высюваюцца і кітайскімі партнёрам.

Апроч гандлю, асноўнымі напрамкамі супрацы сталі нафтаздабыча, аўтамабілебудаванне і будаўніцтва.

21 Змест табліцы за 2003—2008 гг. узяты з сайту беларускага пасольства: Торгово-экономическое сотрудничество // Посольство Беларуси в Иране (<http://www.iran.belembassy.org/rus/relations/trade/>). Дадзеныя за 2009 г. узятыя з сайту беларускага ўрада: Иран выступает за расширение сотрудничества с Беларусью // Сайт Совмина http://www.government.by/ru/rus_dayevents20100129.html

22 Звесткі за 2011 г. адсюль: Iran-Belarus midyear trade ties up 37%, Press TV, Aug 9, 2011, <http://www.presstv.ir/detail/193038.html>

23 Беларусь и Иран имеют большой потенциал для сотрудничества, Сайт Президента Республики Беларусь, 12.12.2008, <http://www.president.gov.by/press67127.html#doc>

4.2. Нафтаздабыча.

Праект здабычы нафты ў Іране беларускімі прадпрыемствамі разгарнуўся ў 2007 г., калі пасля падрыхтоўчай стадыі пра яго пачатак было абвешчана ў рамках візіту Ахмадзінежада ў Беларусь. Паказальныя заявы, што датычыліся гэтага праекту.

Ахмадзінежад заявіў пра «велізарны патэнцыял» супрацоўніцтва, і іранскі бок афіцыйна даў Беларусі доступ да нафтавага радовішча Джафэйр, якое, як заявіў беларускі МЗС, пасля ўводу ў эксплуатацыю магло б даваць да 30 000 барэляў у суткі. Прытым абодва бакі заявілі пра яшчэ большыя намеры: яны «падкрэслілі неабходнасць развіцця ўзаемнага супрацоўніцтва ў розных сектарах нафтагазавай галіны, стварэння нафтаперагоннага прадпрыемства, эксплуатацыі нафтовых і газавых радовішчаў, а таксама будаўніцтва падземнага газавога сховішча ў Іране» – зазначалася ў супольнай заяве па выніках сустрэчы двух лідэраў. Лукашэнка паведаміў, што нафта з Джафэйру ці будзе перапрацаваная ў Іране, ці будзе проста здабытая беларускім бокам і прададзеная на сусветных рынках²⁴.

За гэта Ахмадзінежад скарыстаўся момантам з палітычнымі мэтамі. Раней ён ужо называў Лукашэнку «адным з маіх найлепшых сяброў», але падчас візіту ў 2007 г. ён зазначыў: «Мы пагадзіліся праводзіць палітыку салідарнасці на міжнароднай арэне. [...] Вялікім дзяржавам (big powers), якія спрабуюць навязаць сваю гегемонію, давядзецца адступіць перад моцнай воляй нашых нацыяў»²⁵.

Аднак з самага пачатку нафтовага праекта таксама сутыкнуўся як з варожасцю часткі іранскай бюракратыі, абумоўленай фракцыйнай прыродай іранскай дзяржавы, так і з мноствам іншых дзеянняў абодвух бакоў, якія не спрыялі рэалізацыі праекта. У прыватнасці, іранскі бок вылучыў беларусам радовішча на самай мяжы з Іракам, дзе заставаліся міны часоў вайны 1980—1988 гг.

У сваю чаргу, беларускі бок рабіў усё, абы пазбегнуць укладання ўласных грошай у праект. У траўні 2007 г. «Беларуснафта» абвесціла, што разлічвае прыцягнуць інвестыцыі в'етнамскай дзяржаўнай нафтагазавай кампаніі "Petrovietnam" на рэалізацыю праекта па распрацоўцы нафтавага радовішча Джафэйр. Дапускалася, што "Petrovietnam" можа цалкам прафінансаваць гэты беларускі праект²⁶. З нейкіх прычынаў гэтая ідэя сутыкнулася з непераадольнымі цяжкасцямі, і тады беларускі бок стаў імкнуцца атрымаць грошы ад самога Ірана.

У траўні 2009 г. пасля сустрэчы першага віцэ-прэм'ера Уладзіміра Сямашкі з намеснікам упраўляючага Цэнтральным банкам Ірана Рэзам Раі (Reza Raei) было абвешчана, што ўсе праблемы з фінансаваннем джафэйрскага праекта вырашаныя – грошы вылучыць Цэнтрабанк Ірана²⁷. Замежныя крыніцы паведамілі, што іранскі бок пагадзіўся «пазычыць» "Беларуснафце" 212 млн. даляраў²⁸. Аднак з іранскага пункту гледжання, гэтае пазычанне ў іх саміх грошай руйнавала адну з падставаў самога нафтавага супрацоўніцтва з Беларуссю. Анягож Ірану было патрэбна, каб беларускі бок узамен за вылучанае яму радовішча прынёс у краіну новыя тэхналогіі, каналы збыту і інвестыцыі. Але два апошнія заданні аказаліся фактычна праваленымі, прытым няясна наколькі новыя тэхналогіі прынесла "Беларуснафта" ў Іран.

Ёсць падставы дапускаць, што пералічаныя акалічнасці і прывялі да таго, што, у

24 Yuras Karmanau (The Associated Press), Belarus forges deal to tap Iranian oilfield, May 22, 2007, http://seattletimes.com/html/nationworld/2003716752_beliran22.html

25 Belarus, Iran leaders happy with outcome of Minsk visit, RIA Novosti, 22/05/2007, <http://en.rian.ru/world/20070522/65909833.html>

26 Хроника // Информационно-аналитический бюллетень Института стран СНГ (Институт диаспоры и интеграции). Страны СНГ. Русские и русскоязычные в новом зарубежье, № 169, 15.05.2007, стр. 87.

27 Belarus plans to enhance joint project on oil production in Jofeir field. 12.05.2009, National TV and Radio, <http://www.tvr.by/eng/economics.asp?id=11366>

28 Iranian central bank helps fund Belarusneft oil exploration, MEED, 21 May 2009, <http://www.meed.com/sectors/oil-and-gas/iranian-central-bank-helps-fund-belarusneft-oil-exploration/2031055.article>

адрозненні ад аналагічнага венесуэльскага праекту, іранскі праект не даў краіне асаблівага плёну. У сярэдзіне жніўня 2011 г. стала вядома, што «Беларуснафта» выходзіць з праекта па здабычы нафты на Джафэйры і цалкам спыняе сваю работу ў нафтавай галіне ў гэтай краіне. Іранскі бок заявіў аб невыкананні беларускай кампаніяй дамоўленасцяў па аб'ёме здабычы як аб прычыне скасавання кантракта²⁹. Некаторыя беларускія СМІ выказалі меркаванне, што спыненне дадзенага праекта звязанае з уздзеяннем санкцыяў, уведзеных ЗША ў сакавіку 2011 г. у дачыненні да «Беларуснафты» за супрацоўніцтва з Іранам.

«Беларуснафта», Іранская кампанія нафтавага развіцця і Іранская кампанія нафтавага інжынірынга падпісалі ў верасні 2007 г. сервісны кантракт на распрацоўку радовішча Джафэйр. Згодна з генпланам распрацоўкі радовішча, гадавы аб'ём здабычы павінен быў скласці каля 1,3 млн. тон. Паводле афіцыйных паведамленняў, фактычны суткавы аб'ём здабычы не перавышаў 2,8 тыс. барэляў пры неабходных па дамове 3,5 тыс. барэляў³⁰. Прытым яшчэ ў лютым 2011 г. іранскі пасол заявіў, што суткавая вытворчасць нафты на Джафэйры дасягнула 15 тыс. барэляў і падвоіцца ў бліжэйшай будучыні³¹. Афіцыйныя беларускія СМІ мінімальна асвятлялі згортванне праекта. У прыватнасці, «Беларусь сёння» мімаходзь адзначыла: «Днямі паведамлялася, што «Беларуснафта» згортвае сваю работу на іранскім радовішчы Джафэйр, але беларусам дакладна будзе чым заняцца ў Венесуэле», дзе, маўляў, справы ідуць лепш³².

4.3. Аўтамабілебудаванне.

У канцы кастрычніка 2004 г. адбыўся працоўны візіт беларускай дэлегацыі ў Іран для прапрацоўкі супольнага з іранскай кампаніяй «Іран Ходроў» праекта стварэння ў СЭЗ «Мінск» зборачнай вытворчасці легкавых аўтамабіляў. На чале дэлегацыі стаяў старшыня Пастаяннай камісіі па грашова-крэдытнай палітыцы і банкаўскай дзейнасці ППНС Аляксей Ваганаў³³.

Праект быў рэалізаваны дэманстрацыйна хутка, і ў жніўні 2006 г. у прысутнасці іранскага міністра прамысловасці Тахмасэбі была праведзеная ўрачыстая цырымонія адкрыцця зборачнай вытворчасці іранскіх аўтамабіляў «Саманд»³⁴. У сваю чаргу, у Іране прыкладна ў той жа час распачалася зборка беларускіх грузавікоў.

У траўні 2008 г. іранскі бок выкупіў 42% акцыяў «Юнісон», што сведчыць чарговы раз пра імкненне беларускага боку пазбегнуць уласных капіталаўкладанняў у праекты з краінамі трэцяга свету. Напачатку 2009 г. было прынятае рашэнне пашырыць мадэльны шэраг іранскіх машынаў, што выпускаюцца ў Беларусі. Ужо напачатку вытворчасці легкавікоў у 2006 г. гаворка ішла пра выпуск тысяч машын штогод. Аднак, напрыклад, за 2008 г. было сабрана толькі каля 300 машын, хаця да таго на паседжанні наглядальнай рады «Юнісон» было прынятае рашэнне сабраць у 2008 г. 1200 машын³⁵.

У выпадку «самандаў», як і ў выпадку многіх іншых супольных праектаў, іх удзельнікі рабілі акцэнт на тым, што ў перспектыве вырабленая прадукцыя можа збывацца таксама на шмат большым расійскім рынку. Таму пасля прыняцця Мытнага кодэкса Мытнага

29 "Беларуснафта": Беларусь выходзіць з праекту па здабычы нафты ў Іране. Радыё Свабода, 17.08.2011 <http://www.svaboda.org/content/article/24299296.html>

30 "Беларуснафта": Беларусь выходзіць з праекту па здабычы нафты ў Іране. Радыё Свабода, 17.08.2011 <http://www.svaboda.org/content/article/24299296.html>

31 Jofeir oil production hits 15k barrels, Press TV, Feb 12, 2011 <http://www.presstv.ir/detail/164827.html>

32 Кольченко Игорь. Четкий механизм. Об отношениях между Беларусью и Венесуэлой. Беларусь сегодня, <http://www.sb.by/viewpoint/120234/>

33 О визите белорусской делегации в Иран для проработки совместного проекта по созданию легкового автомобилестроения, МИД, <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2004-11-01-2.html>.

34 О визите Министра иностранных дел Ирана в Минск, МИД, <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2006-09-06-1.html>

35 Андрей Алехнович. Иранский автопром нацелился на белорусский рынок // Немецкая волна, 17.02.2009 (<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4037218,00.html>)

саюза Беларусі, Расіі ды Казахстана іранскія прадстаўнікі ў 2010 г. абвясцілі, што вытворчасць у Беларусі «самандаў» зноў становіцца прыбыткавай і аб'ём яе будзе павялічаны, бо раней, маўляў, высокія мытныя пошліны на камплектуючыя і экспартныя пошліны на гатовую прадукцыю рабілі вытворчасць нерэнтабельнай³⁶. Сапраўды, СП ЗАТ «ЮНИСАН» паспяхова сертыфікаваў «Саманд» у Расіі і з сакавіка 2012 г. пачаў прадаваць машыны расійскім пакупнікам³⁷.

Праўда, сам беларускі ўрад, праўдападобна, ужо вельмі скептычна ставіцца да «самандаўскага» праекту. 15 лютага 2011 г. падчас абмеркавання ў палаце прадстаўнікоў планаў урада на 2011—2015 гг. першы віцэ-прэм'ер Уладзімір Сямашка заявіў, што ўрад хоча адмовіцца ад зборкі іранскіх аўто на карысць адной з кітайскіх мадэляў: «Мы крайне незадаволеныя дзейнасцю гэтага прадпрыемства. За пяць гадоў работы прададзена ўсяго тысяча аўтамабіляў. Ды і тое пад маім асабістым ціскам дзяржструктурам, напрыклад, МУС. І якасць у гэтага аўтамабіля не надта добрая, і цана высокая. (...) Мы, напэўна, звернемся да Кітая. Мы пачалі ўжо перамовы на гэты конт з дзвюма кітайскімі фірмамі і, мабыць, адмовімся ад іранцаў на карысць кітайцаў». Гэта адзінае ў краіне прадпрыемства па вырабе легкавікоў фактычна засталася толькі мантажнай лініяй, бо амаль усе дэталі імпартаваліся.

Праект «Саманд» стаў сімвалам правалу. Закранаючы праблему падвышэння мыта на імпартаваныя аўтамабілі, 17 чэрвеня 2011 г. Лукашэнка паабяцаў вырашыць аўтамабільнае пытанне³⁸, магчыма праз будаўніцтва нейкага аўтазавода. «Не так, як з іранцамі выйшла або з «Фордам»». Сапраўды, вытворчасць «самандаў» не зачыненая, але ў Барысаве пачалося стварэнне вытворчасці кітайскіх легкавікоў.

4.4. Беларускае аўтамабілебудаванне ў Іране.

Апроч таго, МАЗ і БелАЗ працуюць у Іране з 1990-х гг. БелАЗ стабільна пастаўляе ў Іран значныя партыі сваіх машын з сярэдзіны 2000-х гг., але гаворкі пра зборку іх там не вядзецца. МАЗ жа стварыў у Іране кампанію «МАЗ-Іран» і паставіў задачу збіраць машыны ў Іране. У студзені 2004 г. МАЗ пачаў пастаўляць у Іран машынакамлекты прадпрыемству «МАЗ-Іран» у Ноўшагры (правінцыя Мазандаран)³⁹, а напачатку снежня 2010 г. у Табрызе (правінцыя Усходні Азербайджан) адчынілася зборкавая вытворчасць грузавых машын МАЗ⁴⁰. Менш паспяховай была дзейнасць МТЗ, які напачатку 2004 г. згубіў партнёрскую іранскую кампанію, якая рыхтавала стварэнне зборкавай вытворчасці беларускіх трактароў у гэтай краіне, пасля чаго МЗС Беларусі пачаў адстойваць ідэю перадаць гэтую справу ў рукі «МАЗ-Іран», якое ўжо паказала сваю пэўную эфектыўнасць⁴¹. Але, мяркуючы па ўсім, МТЗ стварыць уласную зборку ў гэтай краіне пакуль не ўдалося, хаця некаторыя пастаўкі былі ажыццёўленыя.

Далейшае развіццё МАЗа ў Іране таксама выглядае даволі праблематычным. Па-першае, беларускі бок заўжды меў праблемы з інвестыцыйнымі сродкамі. Па-другое, у святле планаванага паглынання МАЗа расійскім КамАЗам, іранскім партнёрам МАЗа і самому МАЗу даводзіцца звяртаць увагу на тое, што неўзабаве мінскі завод апынецца ў руках канкурэнта, у тым ліку і на іранскім рынку⁴².

36 Обзор прессы. Иран. Авиапром, автопром, Полпред, 11 февраля 2010, http://polpred.com/?ns=1&ns_id=203288

37 Продажа авто в Россию, «ЮНИСОН», <http://unison.by/index.php/ru/2012-03-05-08-30-21>

38 Лукашэнка абяцае вырашыць аўтамабільнае пытанне, Наша Ніва, 17 чэрвеня 2011, <http://nn.by/?c=ar&i=55967>

39 Минский автомобильный завод приступил к поставкам машинокомплектов в Иран, МАЗ-Амкодор, 09.02.2004, <http://www.maz-amkodor.ru/gnews/6170>

40 Сборочное производство грузовых автомобилей «МАЗ» открылось в Иране, Iran.ru, 10.12.10 http://www.iran.ru/rus/news_iran.php?act=news_by_id&n=1&news_id=70480

41 On Cooperation Between Belarus and Iran, Ministry of Foreign Affairs, http://www.mfa.gov.by/en/press/news_mfa/b598fe0190969ebd.html прагледжана 10.09.2012.

42 Владимир Дубовцев. Беларусь-Иран: связи особого значения. Агентство политической экспертизы, 3 октября 2011. <http://bdg.by/analytics/591.html>

4.5. Будаўніцтва.

Адным з найбольшых іранскіх праектаў у Беларусі стала таксама будаўніцтва вялікага транспартна-лагістычнага комплексу «Прылессе» ў СЭЗ «Мінск», якое зацягнулася, але, тым не менш, паспяхова працягваецца. Прытым інвестары кажуць пра яго адкрыццё ўжо ў 2013 г.⁴³. Праўдападобна, галоўную ролю сярод інвестараў «Прылесся» мае кампанія «Кейсан», чыя прысутнасці ў Беларусі заўважная з пачатку 2000-х гг. Яна не змагла ўзяць удзел у рэканструкцыі плошчы Незалежнасці, але працягнула сваю працу ў краіне. У інвестыцыйным праекце «Прылесся» іранская прысутнасць не падкрэсліваецца, наадварот, робіцца акцэнт на ўдзеле нямецкіх праекціроўшчыкаў у распрацоўцы праекта. Прытым, што праект належыць да аднаго з самых паспяховых у гісторыі двухбаковых стасункаў, ён па-сутнасці, з'яўляецца прыватным і ажыццяўляецца пры ўдзеле мясцовых іранскіх палітэмігрантаў з 1980-х гг., хаця іранскае пасольства надае яму падтрымку.

На пачатку 2011 г. «Кейсан» падпісаў з беларускім урадам пагадненне пра будаўніцтва ў Мінску шматфункцыянальнага комплексу «Магніт» коштам 250 млн. еўра. У гэтым выпадку інвестар таксама падкрэслівае выкарыстанне ў праекціроўцы паслугаў нямецкай кампаніі⁴⁴. Апроч таго, «Кейсан» займаецца жыллёвым будаўніцтвам у Мінску.

Здзяйсненню праектаў моцна замінаюць шматлікія бюракратычныя працэдуры з абодвух бакоў, якія часам становяцца непераадальнымі ў Іране праз фракцыйную сутнасць тамтэйшай палітыкі. У прыватнасці, да канца 2004 г. паслом Ірана ў Беларусі быў М. Хашэмі-Гальпаегані, стаўленік партыі былога прэзідэнта Хашэмі-Рафсанджанаі «Кіруючыя стварэннем». Разам з тым, цяжка сказаць, хто адказвае за нездзяйсненне шэрагу абвешчаных іранскіх праектаў у Беларусі.

4.6. Праблемы гаспадарчых адносінаў.

Нядаўна зменены іранскі пасол Абдула Хасэйні выказаў сваю незадаволенасць стасункамі ў даволі рэзкай форме. Паводле афіцыйнага паведамлення Гандлёвай палаты Ірана, падчас аднаго з семінараў у фармаце «круглага стала» па развіцці беларуска-іранскага супрацоўніцтва ў Іране ён заявіў: «Сістэма кіравання гэтай краіны не вельмі эфектыўная (у арыгінале «равон»), у ёй ёсць спецыфічная бюракратыя, а таксама значнай праблемай з'яўляецца адсутнасць рэгулярнага суднаходства з іранскага боку»⁴⁵. Разам з тым, «Хасэйні зазначыў: зараз з прычыны палітычнай сітуацыі ў Беларусі здаецца, што мы не будзем сведкамі сур'ёзных змяненняў у гэтай краіне ў пяцігадовай перспектыве, а інтарэсы яе настолькі спляліся з Расіяй, што яна не можа з лёгкасцю аддзяліць сваю палітычную структуру ад расійскай»⁴⁶.

Паводле паведамлення іншай крыніцы, А. Хасэйні паскардзіўся таксама, што «англійская мова ў гэтай краіне не пашыраная»⁴⁷. Прысутны на семінары гандлёвы дарадца беларускага пасольства А. Садоўскі, у сваю чаргу, падкрэсліў: «У нас няшмат магчымасцяў для развіцця гандлёвых адносінаў з Іранам, і гэтыя магчымасці грунтуюцца не толькі на эканамічных патэнцыялах, але яны звязаныя з палітычнай воляй»⁴⁸.

43 Логістычны цэнтр Прылесся сядуць у эксплуатацыю ў 2013 г. Podves.com, 7-05-2011, <http://podves.com/novosti/2235-logisticheskij-centr-prilese-sdadut-v-ekspluataciyu-v-2013-g.html>

44 Мінгорісполком падпісаў договор з інвестарам з Ірана, Podves.com, 21-03-2011, <http://podves.com/novosti/1674-mingorispolkom-podpisal-dogovor-s-investorom-iz-irana.html>

45 http://www.iccim.ir/fa/index.php?option=com_content&view=article&id=5155:1388-05-24-08-49-53&catid=1:---&Itemid=81

46 http://www.iccim.ir/fa/index.php?option=com_content&view=article&id=5155:1388-05-24-08-49-53&catid=1:---&Itemid=81

47 Hemmayat-e vijeye sefarat-e belarus az sarmayegazari-ye tojjar-e irani, Econews, 12/05/1388, <http://www.econews.ir/fa/NewsContent.aspx?id=108495>

48 Hemmayat-e vijeye sefarat-e belarus az sarmayegazari-ye tojjar-e irani, Econews, 12/05/1388,

Кажучы пра складанасці супрацы, варта зазначыць і такі чыннік, як неабазнанасць бакоў пра асаблівасці адзін аднаго. Беларусь мае вельмі абмежаваную колькасць нават мінімальна падрыхтаваных спецыялістаў па рэгіёне і краіне, хаця і разглядае Іран як адзін з прыярытэтаў ды асобна ад рэгіёна. Іранцы ж, верагодна, успрымаюць Беларусь як адломак Расіі – у прыватнасці зазвычай нават іранцы – жыхары Беларусі называюць жыхароў краіны «рускімі», а пасольства Ірана дэманстратыўна цураецца беларускай мовы. Хаця ў афіцыйным абыходку і замацавалася назва краіны «Беларусь», аднак нават афіцыйнае прэсавае агенцтва ІРНА часам карыстаецца альтэрнатыўным «Белая Расія» – «русіе сэфід»⁴⁹. Іншае іранскае прэсавае агенцтва – Фарс – лічыць Беларусь «цэнтральнаазіяцкай рэспублікай»⁵⁰.

Нават у афіцыйных заявах выразна праглядаецца бачанне Беларусі як нечага большага – СССР ці Расіі. Так, намеснік міністра замежных спраў Мохсэн Талаяі заўважыў: «Беларусь – гэта вельмі важная краіна на міжнароднай арэне, бо некалі яна была часткай Савецкага Саюза»⁵¹. Спікер парламента Хадад-Адэль па выніках наведання Беларусі не толькі ўключыў яе ў шэраг цэнтральнаазіяцкіх рэспублік, але і распавёў агенцтву Фарс пра «расійскі прамысловы цэнтр» Мінск, дадаўшы «мы наведалі гіганцкі трактарны завод у сталіцы Мінску, і расійскі бок выказаў сваю зацікаўленасць у вытворчасці ды продажы трактароў у Іране»⁵².

Адмоўныя стэрэатыпы замянаюць супрацы і з беларускага боку. Нягледзячы на гучныя афіцыйныя заявы, выдача беларускіх візаў для іранскіх грамадзянаў ажыццяўляецца прыблізна на тых самых умовах, што для грамадзянаў любой іншай краіны, што развіваецца. Іран таксама асаблівых палёгкаў беларусам у атрыманні візаў не дае. Беларускі МУС – магчыма, у выніку кансультацыяў з іншымі ведамствамі – у 2000-х гг. доўгі час быў уключыўшы Іран – побач з ахопленымі вайной Іракам, Самалі, Афганістанам і іншымі краінамі – у спіс дзяржаваў, за грамадзянамі якіх ажыццяўляецца асаблівы кантроль. На практыцы гэта азначала, напрыклад, што для афармлення кожнага асобнага прыватнага запрашэння на прыезд іранскіх грамадзянаў патрабавалася сумоё на ўзроўні кіраўніцтва Дэпартаменту па грамадзянстве і міграцыі МУС. Вельмі верагодна, што дадзеная норма працягвае дзейнічаць і цяпер.

4.7. Беларуска-іранскія стасункі і Расія.

Ёсць шмат аб'ектыўных прычын вышэйапісанага атаясамлення Беларусі і Расіі. Праўда, у выпадку дачыненняў з Іранам ёсць добрыя падставы разглядаць іх таксама і ў сувязі з беларуска-расійскімі і іранска-расійскімі дачыненнямі. На жаль, адназначныя доказы гэтага адшукаць цяжка з прычыны непублічнасці тэмы ды і ўвогуле дзейнасці беларускага ўраду, аднак трапным падаецца меркаванне Б. Баярчыка, які заўважыў: «Стасункі паміж дзяржавамі [Беларуссю і Іранам] фарміруюцца праз стасункі з Расійскай Федэрацыяй. Патэнцыйныя галіны супрацы, г. зн. паліўны і збройны сектар, абмяжоўваюцца Расіяй, якая стараецца ўтрымаць дамінуючую пазіцыю як у беларускім энергетычным сектары, так і ў пастаўках зброі ў Іран... РФ валодае многімі сродкамі і магчымасцямі для кантралявання абедзвюх дзяржаў»⁵³.

Разам з тым, ягонае меркаванне пра тое, што актывізацыя беларуска-іранскага супрацоўніцтва ў другой палове 2000-х гг. была санкцыянаваная Масквой, падаецца

<http://www.econews.ir/fa/NewsContent.aspx?id=108495>

49 Прыклад тут: <http://www.irna.ir/View/FullStory/?NewsId=1247533> Прагледжана 10.07.2010.

50 Iranian Commerce Minister Visits Belarus, FARS, 2009-02-16, <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=8711280879>

51 Deputy FM: Iran-Belarus Ties Beneficial to Both Nations, FARS, 2008-12-14, <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=8709241372>

52 Parliament Speaker upon his arrival from the Central Asian Republics: Belarusian president to visit Iran next June, FARS, 2005-12-17, <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=8409260538>

53 Wojarczyk Bartosz. Stosunki białorusko-iranskie // Białorus w stosunkach międzynarodowych (pod redakcją Ireneusza Topolskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009. – s. 260.

спрэчным, анягож актывізацыя стасункаў адбываецца ў другой палове 2000-х якраз ва ўмовах аддалення Беларусі ад Расіі і карэляцыя існуе хутчэй адваротная – паміж пагаршэннем беларуска-расійскіх адносінаў і актывізацыяй беларускай знешнепалітычнай актыўнасці на іншых напрамках, у тым ліку ў Іране. Многімі экспертамі неаднаразова выказвалася меркаванне пра выкарыстанне Беларусі ў якасці канала для перадачы Ірану і іншым краінам, што знаходзяцца ў канфрантацыі з Захадам, пэўных тавараў і тэхналогій, перш за ўсё стратэгічнага значэння. Аднак аніводнага факту, які казаў бы на карысць такога дапушчэння, выяўлена не было.

4.8. Банкі і крэдытаванне.

У Беларусі было зарэгістравана ўсяго два невялікія банкі з іранскім капіталам. На думку С. Багданкевіча, «наяўнасць такіх банкаў таксама выгадная для Беларусі, бо гэта прыток капіталу. Да таго ж дзейнічае і пэўная беларуская спецыфіка. У нас фармальна не адкрываюцца філіялы замежных банкаў, а калі нешта адкрываецца, то гэтая структура набывае як бы статус самастойнага банку. А гэта азначае, што ўладальніку капіталу нельга яго выняць. Ён можа толькі прадаць яго іншаму ўладальніку. Карацей, гэта інвестыцыі ў банкаўскую справу. Гэтыя грошы абслугоўваюць беларускую эканоміку»⁵⁴.

У Беларусі ў 2008 г. быў заснаваны «Банк гандлёвы капітал» («ТК Банк»), 99,89% капіталу якога належыць іранскаму банку «Тэджарат». На долю «Банку гандлёвы капітал» прыпадае каля 1% усяго банкаўскага капіталу краіны, а па памерах актываў «ТК Банк» займаў у ліпені 2012 г. 12-е месца з 32 беларускіх банкаў. Гэта тлумачыцца тым, што ў Беларусі першыя месцы па аб'ёме капіталаў займаюць дзяржаўныя банкі. За імі сярод прыватных дамінаюць расійскія. Таму гэтым фоне «ТК банк» стварае хоць нейкую разнастайнасць. Зрэшты, яго асноўным прызначэннем было, бадай што, абслугоўванне экспартна-імпартных аперацый паміж дзвюма краінамі, якія заўжды былі абмежаванымі. У студзені 2012 г. на «Банк гандлёвы капітал» пашырыліся таксама санкцыі ЗША супраць «Тэджарата». Пасля гэтага Нацбанк напачатку жніўня прыпыніў на год дзеянне ліцэнзій «ТК Банка» на ажыццяўленне шэрагу банкаўскіх аперацый⁵⁵.

У кастрычніку 2009 г. быў зарэгістраваны другі іранскі банк «Онэрбанк» – трохі меншы (статутны капітал склаў толькі 11,5 млн. еўра супраць 16 млн. у «Банка гандлёвы капітал»). «Онэрбанк» быў заснаваны банкамі «Bank Refah Kargaran», «Saderat Bank» і «Export Development Bank of Iran».

У пачатку кастрычніка 2011 г. старшыня Нацбанка Н. Ермакова заявіла аб намеры прыцягнуць крэдыты з Ірана на суму 400 млн. даляраў⁵⁶. Але, як і ў папярэднія разы, калі гаворка ішла пра іранскае крэдытаванне, грошы так і не былі атрыманыя. Ужо праз тыдзень перамавы, паводле словаў Ермаковай, давялося спыніць з-за санкцыяў ЗША супраць іранскага Цэнтрабанка⁵⁷.

54 Уладзімер Глод. Іранскі банк у Менску адключылі ад амэрыканскіх даляраў. Радыё Свабода, 24.01.2012. <http://www.svaboda.org/content/article/24461467.html>

55 Постановление Национального Банка Республики Беларусь № 402 от 3 августа 2012 года.

56 Беларусь закладае акцыі «Нафтана» за \$1 мільярд. Наша Ніва. <http://nn.by/?c=ar&i=61115>

57 Беларусь—Ирак—Иран: переменный успех, АЕВ.by, 07/17/2012, <http://www.aeb.by/news/belarus-irak-iran-peremennyy-uspek>; і «Санкцыі ЗША перашкодзілі перамовам пра іранскі крэдыт для Беларусі», Еўрарадыё, 29.06.2012, <http://euroradio.fm/report/sanktsyi-zsha-perashkodzili-peramovam-pra-iranski-kredyt-dlya-belarusi-111533>

5. Суадносіны палітычных і эканамічных стасункаў

5.1. Геапалітычныя і ідэалагічныя аспекты.

Міністр замежных спраў Беларусі С. Мартынаў зазначыў: «Нашыя палітычныя адносіны ў цудоўнай форме, і нашая задача палягае ў тым, каб эканамічныя сувязі паміж нашымі дзвюма краінамі падцягнуліся да ўзроўню палітычных»⁵⁸. Польскі даследнік Барташ Баярчык лічыць, што беларуска-іранскія дачыненні «развіваюцца ў прынцыпе абапіраючыся хутчэй на тактычны палітычны саюз, чым на ўсталяванне шырокага гандлёвага абароту». Больш за тое, «ізаляцыя і міжнародны ціск, што вынікае з недэмакратычнасці ўнутраных сістэм і яўнага парушэння правоў чалавека, з'яўляюцца істотным інтэграцыйным чыннікам»⁵⁹.

Беларусь даволі выразна падкрэслівала права Ірана на рэалізацыю сваёй ядзернай праграмы ў межах адпаведных міжнародных дамоў⁶⁰, аднак у цэлым пазбягала палітычных заяваў па Іране, што і адрознівае яе стасункі з Іранам ад стасункаў з Кітаем. Праўда, адсутнасць гучнай падтрымкі не выключае беларускай дапамогі Ірану ў міжнародных арганізацыях, прыкладам, падчас галасавання па рэзалюцыі МАГАТЭ 4 лютага 2006 г., што датычылася ядзернай праграмы Ірану і даклада Генеральнага дырэктара МАГАТЭ Радзе Бяспекі ААН аб сітуацыі вакол іранскай ядзернай праграмы. У час галасавання ў Радзе МАГАТЭ рэзалюцыя была падтрыманая 27 краінамі, нават – вымушана – КНР і Расіяй. Супраць галасавалі толькі Сірыя і Венесуэла, а ўстрымаліся Беларусь, Алжыр, Інданэзія, Лівія і Паўднёвая Афрыка⁶¹. Гэта не магло не адзначыць іранскае ўрадавае англійскамоўнае тэлебачанне, якое абвясціла: «Беларусь была адной з краінаў, якія падтрымалі ядзерную праграму Ірана і выступілі супраць накіравання іранскага пытання ў Радз Бяспекі ААН на пасяджэнні Рады кіраўнікоў МАГАТЭ»⁶².

Лукашэнка ў інтэрв'ю расійскай газеце «Завтра» ў снежні 2006 г. заявіў, што «пазіцыя Беларусі палягае ў тым, што ніхто ў свеце не павінен мець ядзернай зброі» ды дадаў рытарычнае пытанне: «Іран — багацейшая дзяржава. Расія мае ядзерную зброю, Карэя — мае, Кітай, Пакістан, Індыя маюць ядзерную зброю. У такім разе, чаму Іран не можа мець?»⁶³ Але не варта пераацэньваць важнасць такіх заяў, зробленых дзеля спецыфічна антыамерыканскай аўдыторыі маргінальнай расійскай газеты.

Відаць, адгукваючыся на амерыканскія санкцыі супраць шэрагу замежных, у тым ліку беларускіх кампаніяў, што працуюць з Іранам, у пачатку чэрвеня 2011 г. прэзідэнт Ірана выступіў з заявай, у якой папярэдзіў аб «складаных змовах заходніх дзяржаў, накіраваных на тое, каб паставіць на калені вольныя краіны»⁶⁴. У гэтых умовах «падтрымка рэвалюцыйных і незалежных краінаў ва ўсім свеце з'яўляецца адным са стратэгічных прынцыповых напрамкаў палітыкі Ісламскай Рэспублікі Іран», -- заявіў ён і ўказаў на важнасць устойлівых палітычных ды эканамічных стасункаў паміж Іранам і «незалежнымі і антыамерыканскімі (anti-arrogance) краінамі» і заклікаў да пашырэння сувязяў з Венесуэлай, Эквадорам і Беларуссю⁶⁵.

Сярод больш прагматычных іранскіх урадоўцаў Беларусь, праўдападобна, разглядаецца як адно з «вокнаў Ірана ў свет», якое варта трымаць адчыненым на выпадак узмацнення

58 Стенограмма встречи Министра иностранных дел Республики Беларусь Сергея Мартынова с представителями СМИ по итогам визита в Иран (Минск, 24 октября 2006 года), МИД, <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2006-10-24-1.html>

59 Wojarczyk Bartosz. Stosunki białorusko-iranskie // Białorus w stosunkach międzynarodowych (pod redakcją Ireneusza Topolskiego. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2009. - s. 255.

60 Як, напрыклад, тут: Стенограмма встречи Министра иностранных дел Республики Беларусь Сергея Мартынова с представителями СМИ по итогам визита в Иран (Минск, 24 октября 2006 года), МИД, <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2006-10-24-1.html>

61 Крыху падрабязней гэта: Sasan Fayazmanesh. The United States and Iran: Sanctions, wars and the policy of dual containment. Routledge, 2008. - p. 184.

62 Iran, Belarus expand defense ties, Press TV, Jul 5, 2007 <http://edition.presstv.ir/detail/15489.html>

63 Фефелов А. Вопрос в лоб Александру Лукашенко // Завтра, № 40 (672), 4 октября 2006 г.

64 Iran warns of West plots against nations Jun 9, 2011, Press TV, <http://edition.presstv.ir/detail/183864.html>

65 Iran warns of West plots against nations Jun 9, 2011, Press TV, <http://edition.presstv.ir/detail/183864.html>

санкцыяў, а таксама адну з нешматлікіх апораў Ірана ў цяперашнім свеце (побач з Кубай, Венесуэлай, Сірыяй)⁶⁶.

Разам з тым, беларускае кіраўніцтва пазбягае празмернай ідэалагізацыі і палітычнай падтрымкі Ірана. Прыкладамі таму стала ўхіленне Лукашэнкі ад удзелу ў міжнародным антытэрарыстычным саміце ў Тэгеране 25—26 чэрвеня 2011 г.⁶⁷ і саміце Руху недалучэння ў жніўні 2012 г.

5.2. Беларуска-іранскія стасункі і Ізраіль.

Беларусь падтрымлівае даволі неблагія стасункі з Ізраілем, і падчас свайго візіту ў Беларусь намеснік прэм'ер-міністра – міністр замежных справаў Ізраіля А.Ліберман узняў пытанне беларуска-іранскіх адносін. У прыватнасці ён сказаў: «Іран — гэта пагроза стабільнасці ў свеце. Баевікі, якія дзейнічаюць у нас, рыхтуюцца ў Іране. Гэта наша бачанне, і я мяркую, што мы і тут дасягнем узаемаразумення», прымусіўшы нават адрэагаваць на тое іранскага пасла⁶⁸.

Паводле прэс-службы МЗС, «кіраўнік беларускага знешнепалітычнага ведамства давёў да ведама свайго ізраільскага калегі, што наша краіна развівае плённыя стасункі з Іранам. (...) Было падкрэслена, што беларуска-іранскае супрацоўніцтва мае міралюбівы характар і не накіраванае супраць трэціх краін»⁶⁹.

66 Гутарка з тагачасным паслом Ірана ў Беларусі Абдулай Хасэйні ў лістападзе 2008 г. у Мінску.

67 Iran invites Belarus to terror summit May 28, 2011, Press TV, <http://edition.presstv.ir/detail/182171.html>

68 Белорусско-иранские отношения не являются угрозой для других стран, уверяет иранский посол, Naviny.by, <http://naviny.by/pda/material/?type=news&id=312417>

69 Ответ пресс-секретаря МИД Беларуси А.Попова на вопрос представителей СМИ в связи с обсуждением белорусско-иранских отношений в ходе встречи Министра иностранных дел Беларуси С.Мартынова и Заместителя Премьер-министра – Министра иностранных дел Израиля А.Либермана, МИД, <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/ae70216cdc730f97.html>

6. Вайскова-тэхнічнае супрацоўніцтва

6.1. Палітычныя спекуляцыі.

Доказаў буйнамаштабнай вайсковай і вайскова-тэхнічнай супрацы Беларусі і Ірана няма, нават ускосных. Разам з тым, меркаванні пра яе існаванне перыядычна выказваюцца, у прыватнасці Кенет Кацман зазначае: «Большасць іншых напрамкаў вайсковага супрацоўніцтва Ірана, у прыватнасці з Расіяй, Украінай, Беларуссю, Паўночнай Карэяй і некаторымі іншымі краінамі, у цэлым засяроджаныя на іранскіх закупках зброі альбо яе мадэрнізацыі, хаця такая дзейнасць цяпер забароненая Рэзалюцыяй ААН 1929 ад чэрвеня 2010 г.»⁷⁰. Але на самай справе далёка не ўся такая дзейнасць забароненая, у прыватнасці, забарона не датычыць самага шырокага спектру канвенцыйных абарончых відаў узбраенняў.

Але міф пра быццам бы таёмнае і нелегальнае супрацоўніцтва з Іранам стаў даволі пашыраным сярод апазіцыйных колаў у Беларусі. Ён таксама дазваляе падвысіць у вачах Захаду, найперш ЗША, важнасць процідзеяння рэжыму Лукашэнкі. Разам з тым, доказаў такога супрацоўніцтва няма, а факты адкрытага супрацоўніцтва дазваляюць казаць пра яго абмежаваны характар.

Прыкладам тыповай бяздоказнасці можа быць выказванне Вікіпедыі: «Паведамлялася, што Беларусь экспартавала ў Іран танкі, бронетранспарцёры і цяжкую артылерыю»⁷¹ без спасылкаў на якія-колечы крыніцы. Украінскі «МігНьюс» заявіў: «Вядома, што беларускія эксперты аказвалі дапамогу Ірану ў праекце стварэння балістычных ракетаў «Шахаб-3» і «Шахаб-4», зусім ніяк не падмацаваўшы такое сцвярджанне»⁷².

Такія заявы могуць сведчыць пра тое, што іх асновай былі не факты, а мала звязаныя з Беларуссю ці рэальным беларуска-іранскім супрацоўніцтвам геапалітычныя раскладкі, перадусім супрацьстаянне Ізраіля і Ірана, Ірана і ЗША. Анягож, той самы арыентаваны на сенсацыйнасць «МігНьюс» належыць старшыню Усеўкраінскага яўрэйскага кангрэса Вадзіму Рабіновічу і вядомы арыентаванымі на скандал публікацыямі, дзе факты адступаюць на другі план, калі ўвогуле прысутнічаюць.

6.2. Беларускі гандаль зброяй.

Разам з тым, афіцыйны Мінск не толькі падае звесткі пра свой гандаль зброяй у ААН, а таксама выпусціў прынамсі дзве «Нацыянальныя справаздачы Рэспублікі Беларусь аб палітыцы экспартнага кантролю, экспарту ўзбраенняў і вайсковай тэхнікі»⁷³, прытым МЗС заявіў, што Беларусь стала першай краінай СНД, якая пачала публікаваць такія справаздачы.

Ва ўсякім разе, адзінымі дакладнымі фактамі паставак зброі быў продаж Беларуссю трох партыяў танкаў: у 2000 г. (восем Т-72М1), 2001 г. (чатырнаццаць Т-72М1) і 2002 г. (пятнаццаць Т-72М1)⁷⁴. Ёсць падставы меркаваць, што беларускі бок ахвотна працягнуў бы продаж, але, паводле некаторых звестак, гэтаму перашкодзіла Расія.

70 Iran: U.S. Concerns and Policy Responses Kenneth Katzman Specialist in Middle Eastern Affairs September 5, 2012 CRS Report for Congress Prepared for Members and Committees of Congress <http://www.fas.org/sqp/crs/mideast/RL32048.pdf> – p. 25.

71 Belarus–Iran relations, Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Belarus%E2%80%93Iran_relations Прагледжана 30.09.2012.

72 Иран и Сирия получают российские ракеты через Беларусь. MIGnews.com, 03.12.2007, http://www.mignews.com/news/politic/world/021207_221904_74771.html

73 Олег Лицкевич, Основными получателями белорусского вооружения в 2002 году стали Иран, Судан и Алжир. Белта, 20.11.2003. Крыніца: http://www.iran.ru/rus/news_iran.php?act=news_by_id&news_id=14703 (апублікавана 21.11.03).

74 Паводле UN Register of Conventional Arms http://unhq-appspub-01.un.org/UNODA/UN_REGISTER.nsf прагледжана

Увесну 2001 г. Беларусь наведару міністр абароны Ірана Шамхані. У студзені 2007 г. беларускі міністр абароны Мальцаў наведару Іран з двухдзённым візітам, падчас якога быў падпісаны мемарандум аб паразуменні ў абарончай галіне⁷⁵.

Увесну таго самага году з'явілася інфармацыя пра магчымую пастаўку расійскіх ракетных комплексаў «Іскандэр» у Іран і Сірыю праз Беларусь. Смерць журналіста расійскага выдання «Коммерсант» Івана Сафронава звязвалася некаторымі коламі з нібыта знойдзенымі ім пацверджаннямі распрацоўкі схемы такіх паставак⁷⁶. Разам з тым, такога кшталту спекуляцыі з'яўляліся ў СМІ і раней. У прыватнасці, пасля візіту Лукашэнкі ў Іран у 1998 г. «Вашынгтон Таймс» пісала: «Новую занепакоенасць сярод амерыканскіх чыноўнікаў выклікае тое, што Беларусь стане каналам для паставак Ірану расійскіх ракетных тэхналогіяў і тэхналогіяў у галіне ядзернай зброі»⁷⁷.

У ліпені 2007 г. з візітам у Беларусь пабываў міністр абароны Ірана Мустафа Мухамад-Наджар⁷⁸. У траўні 2009 г. звязанае з іранскім урадам агенцтва навінаў паведаміла, спасылаючыся на расійскія СМІ, што Беларусь прадала Ірану тактычныя ракетныя сістэмы «Іскандэр-М»⁷⁹. Гэтая інфармацыя ніколі не была пацверджаная афіцыйнымі крыніцамі.

Апроч вайсковай тэхнікі, прадметам супрацы паміж вайсковымі ведамствамі Беларусі і Ірана аказвалася таксама тактычныя і арганізацыйныя ноў-хаў беларускага войска. У 2010 г. агенцтва Фарс паведаміла пра арганізацыю супольнага вайсковага курса PhD у галіне кіравання войскамі, запланаванага Універсітэтам Малек-е Аштар Мінабароны Ірана і неназванай «беларускай навучальнай установай»⁸⁰. Намеснік міністра навукі, даследаванняў і тэхналогій Мухамад Махдзінежад абвесціў пра тое, сустракаючыся з рэпарцёрамі па выніках сустрэчы паміж чыноўнікамі іранскага і беларускага навучальных ведамстваў. Сярод напрамкаў супрацоўніцтва таксама могуць быць некаторыя іншыя аспекты, прыдатныя да выкарыстання з вайсковымі мэтамі: «кампутарныя вылічэнні, суперкампутары, фізіка, тэрмадынаміка і нанатэхналогіі».

6.3. Магчымае сакрэтнае супрацоўніцтва.

Некаторыя кантакты і праекты, што падаюцца на першы погляд цалкам цывільнымі, таксама могуць утрымліваць кампаненты, што дазваляюць дапускаць іх вайсковае прымяненне. Так, падчас візіту ў Беларусь міністра інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогіяў Мухамада Сулеймані ў кастрычніку 2010 г., Іран і Беларусь дэкларавалі намер супрацоўнічаць па праграмах касмічнай сувязі (space communication)⁸¹. У прыватнасці, бакі пагадзіліся правесці перамовы па арганізацыі наўпроставага канала тэлекамунікацыі паміж дзвюма краінамі, удзеле Ірана ў стварэнні беларускай нацыянальнай сістэмы касмічнай сувязі, вытворчасці тэлекамунікацыйнага абсталявання. Аднак побач з выразна цывільнымі кантактамі, гэтая іранская дэлегацыя наведла Дзяржаўны вайскова-прамысловы камітэт і даследніцкі цэнтр «Сувязьінфармсэрвіса».

Вядома, зусім выключыць магчымасць нейкіх сакрэтных паставак немагчыма, асабліва з боку непадкантрольных вярхоўнаму кіраўніцтву групавак. На гэта ўказвае выяўлены ва

05.08.2011.

75 Belarus, Iran sign memorandum of understanding on defense, RIA Novosti, 24/01/2007, <http://en.rian.ru/world/20070124/59644294.html>

76 Напрыклад, тут: Іран і Сірыя получают российские ракеты через Беларусь. MIGnews.com, 03.12.2007, http://www.mignews.com/news/politic/world/021207_221904_74771.html

77 Gertz, Bill, Belarus, Iran Plan Weapons-Trade Pact, The Washington Times, February 17, 1998.

78 Iran, Belarus expand defense ties, Press TV, Jul 5, 2007 <http://edition.presstv.ir/detail/15489.html>

79 Belarus 'selling Iran Iskander-M missiles', Tehran Times. May 10, 2009, http://old.tehrantimes.com/index_View.asp?code=193641

80 Iran, Belarus to Hold Joint Command-and-Control PhD Courses, FARS News Agency. News number: 8903031716. 2010-05-24. <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=8903031716>

81 Iran, Belarus to Cooperate in Space Communication Programs, FARS News Agency. News number: 8708020635. 2008-10-23. <http://english.farsnews.com/newstext.php?nn=8708020635>

Україне пасля змены тамтэйшага рэжыму ў 2005 г. факт нелегальнага продажу ўзораў ракетаў Ірану і КНР⁸². Але на дадзены момант ніякіх азнакаў дзейнасці такіх непадкантрольных беларускаму кіраўніцтву груповак няма.

Гэта, вядома, не замінае радыкальнай беларускай апазіцыі ствараць фантастычныя карціны супрацы паміж Мінскам і Тэгеранам. Адным з апошніх прыкладаў былі сцвярджэнні, што дапамога беларускіх экспертаў, беларускія тэхналогіі ці абсталяванне (магчыма, як падкрэсліваецца, пастаўленае расіянамі) дапамаглі іранскаму войску пасадзіць амерыканскі беспілотны самалёт у іранскай правінцыі Харасан. Для такога меркавання адсутнічаюць абсалютна любыя факты, і грунтуецца яно толькі на агульных ведах пра добрыя стасункі паміж Беларуссю і Іранам і пра даволі высокі ўзровень радыёэлектроннай абароны ў Беларусі⁸³.

6.4. Санкцыі.

29 верасня 2004 г. ЗША ўвялі санкцыі супраць беларускай кампаніі «Белзнешпрамсервіс» за нібыта здзейсненыя пастаўкі абсталявання і тэхналогіяў, што могуць быць выкарыстаныя для стварэння крылатых і балістычных ракетаў⁸⁴.

Газета «Jerusalem Post» у 2008 і 2009 гг. абвінавачвала Беларусь у продажы С-300 Ірану, але абодва разы гэта навіна аказвалася «качкай». У ліпені 2010 г. з такім сцвярджаннем выступіла агенцтва «Асашыэйтэд Прэс»⁸⁵. Варта падкрэсліць, што Беларусь не пастаўляла С-300, хоць у прынцыпе гэта не было б парушэннем, бо дадзеная сістэма ўзбраення не была на той момант уключаная ў ААНайскі пералік відаў зброі, забароненых для пастаўкі ў гэтую краіну⁸⁶. Праўда, апошняя акалічнасць не была згаданая ніводным СМІ, а некаторыя эксперты ўвогуле заявілі, што пастаўка С-300 была б парушэннем санкцыяў ААН⁸⁷.

ЗША ў траўні 2011 г. увялі санкцыі ў дачыненні да беларускіх кампаніяў «Белтэхэкспарт» і «БЕЛОМО» за іх меркаванае супрацоўніцтва ў абароннай сферы з Іранам, Паўночнай Карэяй і Сірыяй.

82 Гл. Cruise missile row rocks Ukraine. BBC, 18 March 2005. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4361505.stm>

83 Гл, прыкладам, тут: Беларусские технологии на службе исламистского режима. Белорусский партизан. 14.12.2011, <http://www.belaruspartisan.org/bp-forte/?page=100&backPage=19&news=114389&newsPage=0>

84 "Белвнешпромсервис" отрицает обвинения Госдепартамента США // Белапан, 01.10.2004. <http://news.tut.by/economics/44703.html>

85 Іранцы б'юцца, а ў беларусаў чубы трашчаць, Наша Ніва, 9 жніўня 2010, <http://nn.by/?c=ar&i=41951>

86 Фактычна, ААН не забараняе такой пастаўкі і на момант напісання дадзенага тэксту.

87 Fyodorov Andrei. Belarus – Third World: Nothing But Hope So Far. // Belarusian Yearbook – 2008. A Survey and Analysis of Developments in the Republic of Belarus. Minsk: Belarusian Institute of Strategic Studies, Belarus Public Policy Fund, 2009. - p. 99.

7. Іран як пляцоўка для супрацы з іншымі краінамі

У Лацінскай Амерыцы Беларусь дасягнула пэўнага поспеху ў выкарыстанні адной з краінаў рэгіёна (найперш Венесуэлы) для наладжвання кантактаў з іншымі краінамі або рэалізацыі праектаў з удзелам трэціх краінаў. У выпадку Ірана зрабіць гэта не так проста, зважаючы на міжнародную напружанасць вакол гэтай краіны. Тым не менш, пэўныя спробы былі зробленыя.

7.1. Афганістан і Пакістан.

Падчас візіту ў Тэгеран міністра замежных спраў М. Хвастова ў сакавіку 2002 г. абмяркоўвалася і афганская сітуацыя, у прыватнасці пытанне «магчымага ўдзелу Рэспублікі Беларусь у праектах аднаўлення эканомікі Афганістана»⁸⁸. Праўдападобна, былі спадзяванні на фінансаванне іранскім бокам афганскіх праектаў Беларусі.

Зноўку гэтае пытанне ўздымалася падчас візіту ў Іран сакратара Рады бяспекі Беларусі Г. Нявыгласа у чэрвені 2002 г., калі ён абмеркаваў з сакратаром Вышэйшай рады нацыянальнай бяспекі Ірана Хасанам Рухані «пытанні гуманітарнага супрацоўніцтва ў святле ўрэгулявання сітуацыі ў Афганістане ды магчымага ўдзелу Беларусі ў аднаўленні эканомікі гэтай краіны»⁸⁹.

Вынікі перамоваў невядомыя, але беларускі бок не толькі не ажыццявіў якіх-колечы праектаў у Афганістане, але і ўстрымаўся ад акрэдытацыі свайго пасла ў Тэгеране паслом па сумяшчальніцтве ў Кабуле.

Афіцыйна беларускае кіраўніцтва адмежавалася ад падтрымкі амерыканскай аперацыі ў Афганістане⁹⁰. Разам з тым, ёсць інфармацыя аб шматлікіх перавозках беларускімі авіякампаніямі (напрыклад, «Гомельавія») на замову чальцоў контартэрарыстычнай кааліцыі ў Афганістане (перадусім Германіі). У апублікаваных «Вікілікс» дэпешах амерыканскага пасольства ў Мінску прысутнічаюць згадкі пра сканфіскаваны Мінскам з прычыны няправільнага афармлення кантэйнер для амерыканскага вайсковага кантынгенту ў Афганістане.

У канцы 2008 г. афіцыйны прадстаўнік НАТО абвясціў, што арганізацыя вядзе перамовы з шэрагам былых савецкіх рэспублік, у прыватнасці з Беларуссю, аб забеспячэнні дастаўкі грузаў для войскаў антытэрарыстычнай кааліцыі ў Афганістане па сухаземных шляхах у абыход Пакістану⁹¹.

Апроч Афганістану, важным дадатковым напрамкам з'яўляюцца стасункі з Пакістанам, дзе з лютага 2011 г. акрэдытаваны беларускі пасол у Тэгеране.

88 Матэрыялы брыфінга прэс-сакратара МЗС Беларусі Паўла Латушкі, праведзенага для прадстаўнікоў СМІ 21 сакавіка б.г., <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2002-03-21-3.html>

89 О предстоящем визите в Иран Государственного секретаря Совета Безопасности Республики Беларусь Г.Невыгласа, МИД, <http://www.mfa.gov.by/ru/press/news/2002-06-14-1.html>

90 Лекция "Исторический выбор Республики Беларусь" в БГУ, 14.03.2003, Сайт Президента Республики Беларусь, <http://www.president.gov.by/press29279.html#doc>

91 "Надеемся, НАТО не придется отвечать на этот шаг России". Интервью Заместителя помощника генерального секретаря НАТО по вопросам сотрудничества и партнерства в области безопасности, спецпредставитель генсека альянса по Кавказу и Средней Азии Роберт Симмонс // Время Новостей. 09.12.2008 <http://www.vremya.ru/2008/228/5/218762.html>

Высновы

Стасункі з Іранам не з'яўляюцца выключна плёнам сяброўскіх адносінаў двух лідэраў, хаця, безумоўна, гэтыя адносіны пайшлі ім на карысць. Гэтыя стасункі пачаліся яшчэ ў часы прэзідэнцтва ў Іране Хашэмі-Рафсанджані і кіравання Беларуссю прэм'ерам Кебічам і старшынём Вярхоўнай Рады Шушкевічам, былі падтрыманыя прэзідэнтам Лукашэнкам ды працягнуліся праз два тэрміны прэзідэнцтва Хатамі і актывізаваліся за часы прэзідэнцтва Ахмадзінежада. Сам пералік гэтых асобаў сведчыць пра далёка неадназначны характар стасункаў, то бок ставіць пад пытанне тэзу пра выключную кан'юнктурунасць дачыненняў.

Спад, які абазначыўся пасля 2010 г., не азначае поўнага згортвання адносін. Напрацаваная пэўная нарматыўная база (хаця асабліваасцю стасункаў з Іранам заўсёды былі праблемы з ратыфікацыяй адпаведных дамоваў – асабліва іранскім бокам – і іх выкананнем⁹²), кантакты, якія дазваляюць працягваць узаемавыгадныя сувязі без афіцыйных цырымоніяў. Менавіта так ідуць, напрыклад, ужо каторы год вельмі плённыя стасункі з Турэччынай.

Санкцыі ЗША моцна замінаюць развіццю адносін. Менавіта яны, а не міжнародныя санкцыі ААН фактычна могуць быць выкарыстаныя для спынення любога больш-менш значнага праекту супрацоўніцтва з Іранам. З другога боку, наўрад ці іранскі ўрад надаваў бы Беларусі столькі ўвагі, калі б меў іншыя магчымасці для міжнароднага супрацоўніцтва.

Гучныя кан'юнктурныя заявы, а таксама некрытычная ідэалагічная перадузятасць і з боку беларускай улады, і з боку апазіцыі моцна пашкодзілі самой ідэі супрацы з краінамі, якія развіваюцца, і ў прыватнасці з Іранам.

Для супрацоўніцтва існуюць аб'ектыўныя перадумовы. Па-першае, геаграфічна краіны даволі блізкія адна да адной, а адлегласць паміж Беларуссю і Іранам прыблізна роўная адлегласці паміж Беларуссю і Вялікабрытаніяй. Па-другое, Беларусі ёсць што прапанаваць Ірану ў тэхналагічнай галіне, а таксама ў межах гандлёвага абмену.

У сваю чаргу, Іран можа не толькі стаць крыніцай інвестыцыяў, але і пакласці канец нафтагазавай манаполіі Расіі ва Усходняй Еўропе. Гэта магчыма цягам не больш як 8—10 гадоў пры ўмове зняцця амерыканскіх санкцыяў за супрацу з Іранам. Варта нагадаць, што газаправодная сетка Ірана яшчэ ў часы шаха была дацягнутая да Азербайджана, а вядомы нафтаправод «Адэса—Броды» адпачатку быў задуманы для паставак якраз блізкаўсходняй нафты. Вядома, мелася на ўвазе паўночнаірацкая нафта, але геаграфічна гэта не вельмі вялікая розніца.

Зрэшты, гэтыя патэнцыйныя магчымасці вымагаюць усведамлення беларускімі элітамі нацыянальных інтарэсаў краіны, экспертнай базы і стварэння адпаведнай інфраструктуры ажыццяўлення знешняй палітыкі. Ва ўмовах санкцыяў гэта азначае неабходнасць выпрацоўкі стратэгіяў прасоўвання праектаў без правакавання ЗША і Ізраіля, напрыклад, шляхам пазбягання гучнай і ваяўнічай рыторыкі, якой беларускія афіцыйныя асобы суправаджаюць беларуска-іранскія праекты. Праблемай з'яўляюцца не міжнародныя санкцыі ААН, а перш за ўсё, амерыканскія санкцыі, якія фактычна могуць выкарыстоўвацца для спынення любых праектаў супрацоўніцтва.

92 У прыватнасці, у 2008 г. пасол Беларусі настойліва і публічна заклікаў Іран выканаць дамову 2004 г.